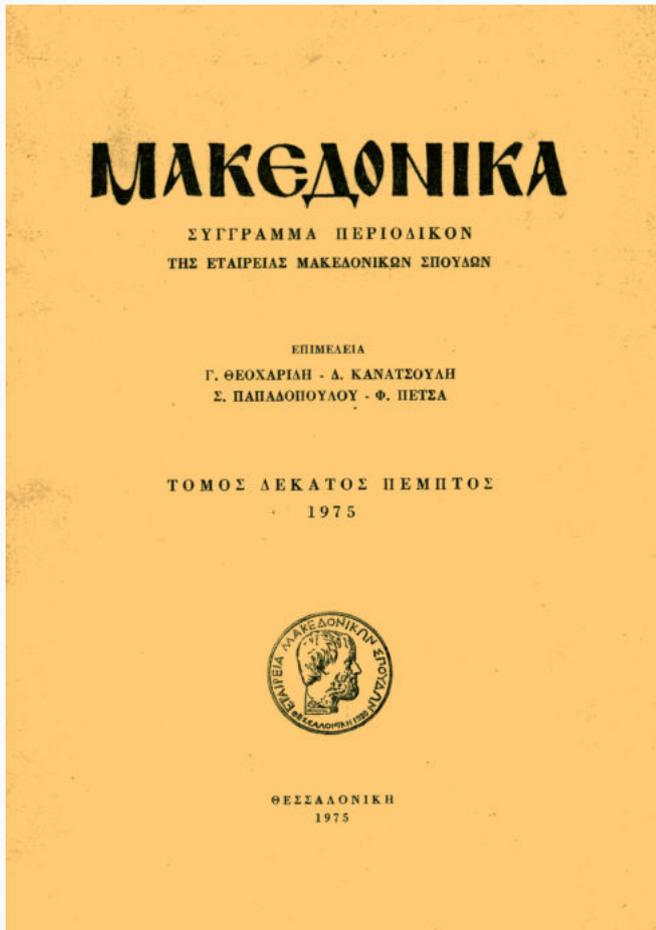

Μακεδονικά

Τόμ. 15, Αρ. 1 (1975)

Το ιστορικόν αρχείον της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης

Αθανάσιος Αγγελόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.614](https://doi.org/10.12681/makedonika.614)

Copyright © 2014, Αθανάσιος Αγγελόπουλος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Αγγελόπουλος Α. (1975). Το ιστορικόν αρχείον της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 15(1), 361-365. <https://doi.org/10.12681/makedonika.614>

τὸ σχετικὸ δηλαδὴ πρὸς τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου τῆς Βεργίνας καὶ ἔδωσε στὰ Χρονικά μόνον τὴν ὑπόλοιπη ὕλη τῆς 'Εκθέσεώς μου (σ. 213 κ.έ.), παραπέμποντας (σ. 218, δεξιὰ) γιὰ τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τοῦ νεκροταφείου στὸ Α' Μέρος τοῦ τόμου, ὅπου πράγματι περιελήφθη ἡ σωστικὴ ἀνασκαφὴ τῆς Βεργίνας. Ὡς ἔδω εἶναι μικρὸ τὸ κακό. Ὁ μόνος κίνδυνος, ποῦ προέκυπτε, ἦταν νὰ θεωρηθῆ τελικὴ δημοσίευση τὸ μέρος ποῦ, ἐνῶ ἦταν μιά preliminary report καὶ προοριζόταν γιὰ τὰ Χρονικά, δημοσιεύθηκε μὲ τὶς Μελέτες. Ἀλλὰ ἡ ἐπέμβαση τῆς Διευθύνσεως τοῦ Δελτίου στὰ γραπτά μὲ τὴν ὑπογραφή μου ἦταν δραστηκώτερη:

'Επειδὴ ἡ ἐκτύπωση τοῦ τόμου 17 καθυστέρησε καὶ ἐν τῷ μεταξύ εἶχα ὑποβάλει καὶ τὴ συνέχεια γιὰ τὸν ἐπόμενο τόμο, προσετέθη, χωρὶς γνώση μου καὶ χωρὶς καμιά διευκρίνιση, ἡ ἀρχὴ τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου ἐν συνεχείᾳ τῆς πρώτης. Αὐτὰ δὲν γίνονται πουθενὰ χωρὶς νὰ ἐρωτηθῆ ὁ ὑπογράφων καὶ ὑπεύθυνος γιὰ τὸ κείμενό του. Ἀλλὰ ἔγινε! Καὶ τοῦτο φαίνεται, ἂν προσέξῃ κανεὶς, στὴ σελ. 244. Ἐκεῖ τελειῶνε ἡ πρώτη 'Εκθεσή μου μὲ τὴν παράγραφο: Ἀλλὰ Χριστιανικαὶ ταφαί. Ἡ ἐπόμενη παράγραφος μὲ τὴ σμμ. 10 καὶ τὴν πρώτην παράγραφο τῆς σελ. 245 ἦταν ἡ Εἰσαγωγή τῆς δευτέρας 'Εκθέσεώς μου. Οἱ δύο 'Εκθέσεις συρράφθηκαν βάνανσα.

Στὴν τελευταία παράγραφο πάντως τῆς συρραμμένης 'Εκθέσεως (σ. 288, τέλος) λέγεται ρητῶς ὅτι γενικώτερες παρατηρήσεις καὶ συμπεράσματα θὰ ἦσαν πρόωρα γιὰτὶ δὲν εἶχε γίνεῖ ὁ καθαρισμὸς καὶ ἡ μελέτη τοῦ ὕλικου ὅλων τῶν τύμβων. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ, γιὰτὶ στὴ Βέροια δὲν εἶχαμε ἀκόμα Μουσεῖο, δὲν εἶχαμε καλὰ-καλὰ Γραφεῖο, κυριολεκτικὰ δὲν εἶχαμε ποῦ νὰ σταθοῦμε.

Ἡ ἐπόμενη 'Εκθεσή μου περιελήφθη κανονικὰ στὰ Χρονικά τοῦ τόμου 18, 1963, Β, σ. 217 κ.έ. Ἀπ' αὐτὸ βγαίνει ὅτι δὲν εἶναι τελικὴ δημοσίευση. Κι αὐτὸ ἰσχύει γιὰ ὅλη τὴ σωστικὴ ἀνασκαφὴ 1960-1961.

Ὅπως ὅποτε ὅσα ἔγιναν στὸ Δελτίο ἦταν ἡ καλόπιστες ἐνέργειες ἢ τυπογραφικὰ λάθη. Προκάλεσαν ὅμως ἀθέλητες παρεξηγήσεις, ἀλλὰ καὶ «ἠθελημένες». Θὰ τὰ ποῦμε σύντομα ἀλλοῦ, γιὰ νὰ ἀρθροῦν ἀστήρικτα ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα¹.

Φ. ΠΕΤΣΑΣ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ νέου μεγάρου τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης φυλάσσεται ἀπὸ ἐτῶν ἤδη μαζί μὲ τὸ γενικὸν ἀρχειὸν τῆς μητροπόλεως τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχειὸν αὐτῆς, ἀκριβῶς εἰς τὴν πρώτην δεξιάν γωνίαν μετὰ τὴν εἰσοδὸν. Ἡ ἀρχαιακὴ αὕτη μονὰς ἐταξινομήθη γενικῶς κατὰ τὸ 1970 διαπάναις τῆς μητροπόλεως. Τὸ ἔργον τῆς πρώτης, γενικοῦ χαρακτῆρος, ταξινομήσεως ἀνετέθη, πρωτοβουλία τοῦ τότε μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κ. Λεω-

1. Ἐδῶ ἀρκοῦμαι μόνον νὰ δώσω μερικὲς ἀπὸ τὶς παραπομπὰς σχετικὰ μὲ τὸν τύμβο C Desborough, The Last Mycenaean, Oxford 1964, σ. 145, A. M. Snodgrass, Barbarian Europe etc. «Proceedings of the Prehistoric Society», τ. 31 (1965), σ. 239, «Opusc. Athen.», τ. IX (1969), σ. 48-49 (Jan Bouzek). Πρβλ. καὶ Χρονικά 1968-1970, «Μακεδονικά», τ. 14 (1974), σ. 239. — «Ἐπὶ τοῦ πιεστηρίου» βλέπω τὴν πραγματεία, τῆς ὁποίας ἀνάτυπο εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μοῦ στείλῃ ὁ συγγραφεὺς, Klaus Kilian, Trachtzubehör der Eisenzeit zwischen Ägäis und Adria, «Praehist. Zeitschrift», τ. 50 (1975). Θὰ δώσουμε ἴσως κάτι σχετικὸ στὸν προσεχῆ τόμο τῶν «Μακεδονικῶν».

νίδου, εις τὸ Ἱστορικὸν Ἄρχειον Μακεδονίας¹. Διὰ τῆς ἐργασίας ἐκείνης καθίστατο γενικῶς δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ χρῆσις τοῦ ἐν λόγῳ ἀρχείου.

Τὸ Ἱστορικὸν Ἄρχειον τῆς μητροπόλεως περιλαμβάνει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης γενικῆς ταξινομήσεως 60 ἐνότητας εἰς 1359 φακέλους καὶ περὶ τὸ ἐν ἑκατομύριον φύλλα διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1740-1961. Αἱ ἀρχειακαὶ ἐνότητες ἔχουν ὡς ἐξῆς, συμφώνως πρὸς τὸ ὑπάρχον γενικὸν θεματολόγιον.

«Ἐγκύκλιοι Ἱ. Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης» εἰς φακέλους 1-12 διὰ τὴν περίοδον 1911-1961. «Ἐγκύκλιοι Ἱ. Συνόδου» εἰς φακέλους 13-21 διὰ τὴν περίοδον 1913-1961. «Γράμματα Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου» εἰς φακέλους 22-57 διὰ τὴν περίοδον 1871-1961. «Ἀλληλογραφία Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης μετὰ Ἐπισκόπων καὶ Μητροπολιτῶν» εἰς φακέλους 58-311 διὰ τὴν περίοδον 1815-1960. «Ἱεραὶ Μοναὶ» εἰς φακέλους 312-346 διὰ τὴν περίοδον 1819-1957. «Δικογραφία» εἰς φακέλους 347-375 διὰ τὴν περίοδον 1850-1955. «Αἰτήσεις Ἀδειῶν Γάμου, Πιστοποιητικῶν, Ἐλευθερογαμίας» εἰς φακέλους 376-403 διὰ τὴν περίοδον 1869-1956. «Ἀλληλογραφία μετὰ Δημοσίων Ἀρχῶν» εἰς φακέλους 404-420 διὰ τὴν περίοδον 1900-1954. «Ἀλληλογραφία μετὰ Δημοσίων Ἀρχῶν, Ὑπηρεσιῶν» εἰς φακέλους 421-532 διὰ τὴν περίοδον 1893-1960. «Ἀλληλογραφία Μητροπολίτου μετὰ ξένων προσώπων» εἰς φακέλους 533-534 διὰ τὴν περίοδον 1879-1952. «Βιβλία Ἀλληλογραφίας Μητροπολίτου» εἰς φακέλους 535-538 διὰ τὴν περίοδον 1896-1903. «Ἐπιστολαὶ ἐκ διαφόρων περιοχῶν» εἰς φακέλους 539-544 διὰ τὴν περίοδον 1880-1913. «Δημογεροντία» εἰς φακέλους 545-551 διὰ τὴν περίοδον 1880-1908. «Κοινοτικὴ Ἀντιπροσωπία-Δημογεροντία» εἰς φακέλους 552-563 διὰ τὴν περίοδον 1879-1925. «Βιβλία Πρακτικῶν Δημογεροντίας» εἰς φακέλους 564-569, ἄνευ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ. «Βιβλία Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου. Δικαιολογητικὰ παρουσίας Ταμείων» εἰς φακέλους 573α, β, 582, 533 καὶ 599-600 διὰ τὴν περίοδον 1907-1953. «Βιβλία Πρακτικῶν Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου» εἰς φακέλους 574-576, 578-580, 581, 585-586, 589-592, 594-595, 597, 604-605 διὰ τὴν περίοδον 1912-1959. «Ἐκκλησιαστικὰ Συμβούλια» εἰς φακέλους 607-625 διὰ τὴν περίοδον 1905-1961. «Ἀνοικοδόμησις ναῶν» εἰς φακέλους 626-633 διὰ τὴν περίοδον 1912-1954. «Γραφεῖον Μητροπόλεως» εἰς φακέλους 634-639 διὰ τὴν περίοδον 1935-1961. «Ἱεροὶ Ναοὶ Θεσσαλονίκης καὶ Περιχώρων» εἰς φακέλους 640-931 διὰ τὴν περίοδον 1814-1961. «Κοινότητες» εἰς φακέλους 932-945 διὰ τὴν περίοδον 1874-1943. «Κοινότης Λαγκαδῶν» εἰς φακέλους 946-961 διὰ τὴν περίοδον 1896-1941. «Πρακτικὰ Συνεδριάσεων Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς» εἰς φακέλον ὑπ' ἀρ. 962, τῆς περιόδου 1914-1915. «Θέματα Ἱερέων» εἰς φακέλους 963-985 διὰ τὴν περίοδον 1897-1961. «Διάκονοι» εἰς φακέλον 986 διὰ τὴν περίοδον 1900-1950. «Βοηθοὶ ἐπίσκοποι» εἰς φακέλους 987-988 διὰ τὴν περίοδον 1903-1961. «Νεκροταφεῖα-Κηδεῖαι» εἰς φακέλους 989-992 διὰ τὴν περίοδον 1897-1957. «Ἱεροψάλται» εἰς φακέλους 993-996 διὰ τὴν περίοδον 1897-1961. «Ἱεροκλήρυκες» εἰς φακέλους 997-999 διὰ τὴν περίοδον 1901-1957.

1. Βλ. «Γρηγόριον Παλαμάν», τ. 52 (1969), σ. 571: «Τὸ Ἄρχειον τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, σφῶζομενον ἀπὸ τῆς πυρκαϊῆς τοῦ 1870 καὶ ἐντεθῆεν, ἔκειτο μέχρι τοῦδε παρημελημένον καὶ ἀταξινομητον ἐντελῶς καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπρόσιτον, τόσον εἰς τὰς ὑπηρεσίας τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, ὅσον καὶ εἰς τοὺς ἐπιστήμονας. Ἦδη, ἀποφάσει τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου ἀνετέθη ἡ τακτοποίησις αὐτοῦ εἰς συνεργεῖον εἰδικῶν πτυχιούχων πανεπιστημίου, τὸ ὅποιον ἤρρισε τὸ ἔργον τῆς καταγραφῆς καὶ ταξινομήσεως τῶν φακέλων καὶ κωδίκων ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ κ. Βασιλείου Δημητριάδου, διευθυντοῦ τοῦ Ἱστορικοῦ Ἄρχείου Μακεδονίας. Μετὰ τὸ πέρας τῆς ἐργασίας ταύτης τὸ Ἄρχειον τῆς Ἱ. Μητροπόλεως θὰ εἶναι προσιτὸν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας πρὸς μελέτην τῶν πολιτικῶν στοιχείων, τὰ ὅποια περιέχονται ἐν αὐτῷ».

«Νεωκόροι» εἰς φακέλους 1000-1001 διὰ τὴν περίοδον 1899-1953. «TAKE» εἰς φακέλους 1002-1010 διὰ τὴν περίοδον 1931-1950. «TAKE- Ἡμερολόγιον» Συντάξεων εἰς φακέλους 1011-1022 διὰ τὴν περίοδον 1955-1962. «Στρατιωτικαὶ Ὑπηρεσίαι» εἰς φακέλους 1023-1049 διὰ τὴν περίοδον 1900-1961. «Ἐτεροδόξοι-Αἰρετικοὶ» εἰς φακέλους 1050-1074 διὰ τὴν περίοδον 1881-1961. «Ὄργανώσεις-Συνδέσμοι, Σωματεία, Ἰδρυμάτων» εἰς φακέλους 1075-1103 διὰ τὴν περίοδον 1881-1961. «Παιδουπόλεις» εἰς φακέλους 1104-1105 διὰ τὴν περίοδον 1947-1948. «Γηροκομεῖον» εἰς φακέλους 1106-1108 διὰ τὴν περίοδον 1899-1920. «Φυλακαὶ» εἰς φακέλους 1109-1110 διὰ τὴν περίοδον 1883-1951. «Βρεφοκομεῖον» εἰς φακέλους 1111-1112 διὰ τὴν περίοδον 1891-1917. «Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς» εἰς φακέλους 1113-1114, ἀνευ χρονικοῦ προσδιορισμοῦ. «Βιβλία Πρακτικῶν-Ἐξόδων Συλλόγων-Ἰδρυμάτων-Συνδέσμων» εἰς φακέλους 1115-1118 διὰ τὴν περίοδον 1921-1948. «Ἐρανοὶ-Περιθάλψεις» εἰς φακέλους 1119-1144 διὰ τὴν περίοδον 1877-1961. «Περιθάλψεις Προσφύγων-Βοήθειαι» εἰς φακέλους 1145-1149 διὰ τὴν περίοδον 1906-1960. «Βιβλία Πρακτικῶν Θεαγευεῖου Νοσοκομείου-Ἀσβεστοχωρίου» εἰς φακέλους 1150-1160 διὰ τὴν περίοδον 1890-1953. «Παπάφειον Ὁρφανοτροφεῖον» εἰς φακέλους 1161-1167 διὰ τὴν περίοδον 1884-1955. «Ἐκπαίδευσις» εἰς φακέλους 1168-1216 διὰ τὴν περίοδον 1874-1952. «Ἐκκλησιαστικὴ Σχολή» εἰς φακέλους 1217-1228 διὰ τὴν περίοδον 1932-1958. «Κατηχητικὰ Σχολεῖα» εἰς φακέλους 1229-1236 διὰ τὴν περίοδον 1933-1961. «Ἐκδόσεις-Ἐντυπα-Διατάγματα» εἰς φακέλους 1237-1248 διὰ τὴν περίοδον 1902-1959. «Βυζαντιναὶ Σπουδαί» εἰς φακέλους 1249-1252 διὰ τὴν περίοδον 1919-1953. «Προγράμματα ἑορτῶν» εἰς φακέλους 1253-1257 διὰ τὴν περίοδον 1953-1961. «Κηδεῖα Γενναδίου» εἰς φακέλους 1258-1259, τοῦ ἔτους 1951. «Ἀνεγερσις Ἀδριάντων Γεωργίου Α΄» εἰς φακέλους 1260-1264 διὰ τὴν περίοδον 1914-1936. «Ἀλληλογραφία μετὰ Βασιλικῆς Οἰκογενείας» εἰς φακέλους 1265-1266 διὰ τὴν περίοδον 1912-1955. «Αἰτήσεις Ἰδιωτῶν διάφοροι» εἰς φακέλους 1267-1286 διὰ τὴν περίοδον 1874-1957. «Διάφορα» εἰς τοὺς φακέλους 1287-1336 διὰ τὴν χρονικὴν περίοδον 1874-1960. «Προξενία-Πρεσβείαι» εἰς φακέλους 1337-1349 διὰ τὴν περίοδον 1878-1955. «Διάφορα Τουρκικὰ Ἐγγραφα (Κτηματολόγια-Φιρμάνια-Χοτζέτια κ.ά.)» εἰς φακέλους 1350-1358 διὰ τὴν περίοδον 1740-1912 καὶ «Φάκελος Ρουμανικοῦ Προξενείου» εἰς φάκελον 1359, ὑπὸ α, β, γ, δ, ε, στ, ζ, η διὰ τὴν περίοδον 1937-1947.

Τὰ ἐν ἐκάστῳ φακέλῳ ἔγγραφα ἀκολουθοῦν συγκεκριμένην ἀρίθμησιν δι' ἐρυθρὰς μελάνης εἰς τὴν κορυφὴν ἐκάστου ἔγγραφου, γενομένην πρωτοβουλία τοῦ πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου, ὁ ὁποῖος τὸ πρῶτον εἶχεν ἐπεξεργασθῆ καὶ ταξινομήσει τὸ πρὸ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Μακεδονίας πολύτιμον ἀρχαικῶν ὑλικόν¹.

Τὸ ἀντικείμενον ἐρεύνης τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου εἶναι λιαν ἀξιόλογον καὶ πολὺπλευρον· τὰ βασικὰ θέματα, μὲ τὰ ὅποια ἀσχολεῖται τοῦτο, εἶναι ὑψίστης ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς σημασίας, δύνανται δὲ νὰ προσδιορισθοῦν ὡς ἑξῆς: α) ἡ ἀντιμετώπισις τῶν ξένων θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Θράκῃ κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖσι τοῦ 19ου αἰῶνος², β) ἡ ἐκπαιδευτικὴ κίνησις

1. Βλ. Ἀρχεῖον Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, Φακέλ. 552-553, ὅπου καταγραφὴ ἀρχείων μητροπόλεως ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου πρώην Λεοντοπόλεως Σωφρονίου διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1879 κ.έ.

2. Βλ. σχετικῶς Ἄθ. Ἀγγελοπούλου, Αἱ ξένοι προπαγάνδαι εἰς τὴν ἐπαρχίαν Πολυανῆς κατὰ τὴν περίοδον 1870-1912, Θεσσαλονίκη 1973, ὅπου λεπτομερῆς ἀναφορὰ εἰς τὸ ὑλικόν περὶ τῶν ξένων θρησκευτικῶν καὶ ἐθνικῶν προπαγανδῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς Μακεδονίαν. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ συμβολὴ τῆς ἐπισκοπῆς Πέτρας εἰς τὰ ἐθνικὰ καὶ ἐκπαιδευτικὰ προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς περιοχῆς Ὀλύμπου (1890-1896), Θεσσαλονίκη 1974, (ἀνάτυπον ἀπὸ «Μακεδονικά», τ. 14, 1974).

είς τὰς ἐν λόγῳ περιοχάς, γ) ἡ κοινωνικὴ δραστηριότης Συλλόγων, Σωματείων καὶ Ἰδρυμάτων ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ γενικώτερον ἐν Μακεδονίᾳ¹, δ) ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐνοριακοῦ, μοναχικοῦ καὶ ἐν γένει τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου εἰς τὴν μητροπολιτικὴν περιφέρειαν Θεσσαλονίκης, ε) οἱ ἀνά τὴν Μακεδονίαν ἐξισλαμισμοί, στ) περὶ τοῦ κοινοτικοῦ συστήματος εἰς Θεσσαλονίκην καὶ λοιπὰς πόλεις τῆς Μακεδονίας, ζ) διάφοροι περιπτώσεις δικογραφῶν, η) ἡ ἐκκλησιαστικὴ κατάσταση τῶν Νέων Χωρῶν ἀπὸ τοῦ 1912 μέχρι τοῦ 1928, καὶ θ) περὶ τοῦ ἔργου τῆς Νομοπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τῶν ἐτῶν 1914-1915. Τὰ εἰδικότερα θέματα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ ἐντοπίσῃ ὁ ἐρευνητής, εἶναι ἀναρίθμητα, πλὴν, καίτοι λεπτομερειακά, λίαν ἐνδιαφέροντα, διότι καὶ ταῦτα διαφωτίζουν τὸν ὄλον ἐκκλησιαστικόν, ἔθνικόν καὶ κοινωνικόν βίον τῆς Μακεδονίας μετ' ἐπικεντρον τὴν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης.

Ἄτυχῶς, δὲν εἶχε κατανοηθῆ μέχρι πρό τινας ἡ σπουδαιότης τοῦ ἀρχείου μετ' ἀποτέλεσμα νὰ ἐγκαταλειφθῇ τοῦτο ἀπροστάτευτον καὶ παρ' ὀλίγον νὰ ἀπολεσθῇ κατὰ τὴν προσωρινὴν μετακόμισιν ἐν τῇ μητροπόλει πρὸς ἀνέγερσιν τοῦ νῦν μητροπολιτικοῦ μεγάρου ἐσώθη τὴν τελευταίαν στιγμὴν τὸ ἐν λόγῳ ἀρχεῖον, ἀφοῦ κατὰ τὰ τελευταῖα 80 ἔτη δις ὑπέστη ζημίαις, μίαν κατὰ τὸ 1890² καὶ τὴν ἄλλην κατὰ τὸ 1917³, ὅποτε ἐπυροπολήθησαν μεγάλα

1. Βλ. σχετικῶς Ἄ θ. Ἄ γ γ ε λ ο π ο ὕ λ ο υ, Φιλεκαπαιδευτικοὶ καὶ Φιλάνθρωπικοὶ Σύλλογοι ἐν Μακεδονίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Τουρκοκρατίας, Θεσσαλονίκη 1971 (ἀνάτυπον ἀπὸ «Μακεδονικά», τ. 11, 1971).

2. Ἴδου ἡ περιγραφή, τὴν ὁποίαν μᾶς δίδει Ὁ π έ τ ρ ο ς Πα πα γ ε ω ρ γ ί ο υ, Θεσσαλονίκη Ἱστορικὰ καὶ Ἀρχαιολογικά, ἐν Ἀθήναις 1912, σελ. 6-7, περὶ τῶν καταστραφέντων κωδίκων καὶ ἐγγράφων εἰς τὴν μητροπολιτικὴν κατοικίαν κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς 22 Αὐγούστου τοῦ 1890. «Πολυθρήνητος εἶναι ἡ πυρπόλησις τῶν ἐν τῇ τότε μητροπολιτικῇ κατοικίᾳ φυλασσόμενων κωδίκων καὶ ἐγγράφων» ἔκειτο ἐν τῷ ἀρχεῖῳ ἐκείνῳ ἰστορημένη ἡ ἐπὶ αἰῶνα ὄλους μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων διοικήσις τῶν κατὰ τὴν ἡμετέραν Κοινότητα τῆς Θεσσαλονίκης, ὁ φιλόλογος δὲ καὶ ὁ ἱστορικός καὶ ὁ ἀρχαιολόγος θὰ ἠδύνατο πολλὰς καὶ πολυτίμους ἐξ αὐτοῦ νὰ ἀντλήσῃ εἰδήσεις. Ἐτεῖ τῷ 1889 ἀναδιφῶν ἐγὼ τοὺς κώδικας ἀφορμὴν ἔλαβον ὅπως πολλὰ τινα ἐξ αὐτῶν ἀναγράψω, ὅσα λόγου ἄξια ὑπέλαβον ὡς πρὸς τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν γλῶσσαν, πικρῶς δὲ ἐκλαυσα καί, ὁσάκις ἂν ἀναλογίζομαι, κλαίω τὴν ἀπώλειαν τοῦ κώδικος τοῦ μητροπολίτου Ἰωακείμ 1741 καὶ τοῦ μητροπολίτου Ἰωσήφ 1811. Κατρωθώσαμεν ἡμεῖς νὰ καύσωμεν καὶ τὸ πολῦτιμον ἐκεῖνον ἀρχεῖον, οὐ τὰς σελίδας ἐκόσμου αἱ πράξεις καὶ αἱ ὑπογραφαὶ εὐγενεστάτων προκρίτων καὶ τιμιωτάτων ἀρχόντων, δημογερόντων, πραγματευτῶν καὶ ἄλλων: τοῦ Ἰωάννου Γούτα Κανταντζόγλου, Ἰακουμῆ Πάικου, Γεωργίου Πάικου, Ἐμμανουὴλ Ρίζου, Χριστοδούλου Μπαλάνου, Χατζῆ Γουσιῦ, Χατζῆ Παναγιώτου, σιὸρ Σπανδονῆ, Χατζῆ Κωνσταντίνου, Χατζῆ Νικολάου, Χατζῆ Χριστοῦ, Κωνσταντίνου Σγαμπάλη, Γούτα Μεστανέ, Χατζῆ Νικολάου Σκαρλάτογλου, Γεωργίου Δέλτα, Χατζῆ Νικολάου Μπουγιουκκλῶ, Χριστοῦ Μενεξέ, Γεωργίου Μανουδόγλου καί... καί...».

3. Εἰς τὰ χρονικά τοῦ 1917, πρώτου ἔτους κυκλοφορίας τοῦ περιοδικοῦ «Γρηγόριος Παλαμᾶς», τ. 1 (1917), σ. 497, σημειοῦνται τὰ ἐξῆς περὶ τῆς πυρκαϊᾶς τῆς 5ης καὶ 6ης Αὐγούστου τοῦ 1917. «Κατὰ τὴν τελευταίαν καταστρεπτικὴν πυρκαϊὰν τῆς 5ης καὶ 6ης τρέχοντος ἐκτὸς τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Μεγαλομάρτυρος Δημητρίου ἐγένοντο παρανάλωμα τοῦ παμφάγου πυρὸς ὁ μεγαλοπρεπὴς ἱερός ναὸς τοῦ Ἁγίου Νικολάου καὶ ὁ ἱ. ναὸς τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, σωθέντος, ὡς ἐκ θαύματος, τοῦ ἱεροῦ λειψάνου τῆς Ἁγίας Θεοδώρας, ὅπερ μετεφέρθη εἰς τὸν βυζαντινὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Ἐπίσης ὡς ἐκ θαύματος ἐσώθη τὸ παρεκκλήσιον τῆς Ἁγίας Ἐλεούσης, καέντων μόνον τῶν περὶξ παραρτημάτων καὶ λοιπῶν οἰκιῶν».

τιμήματα τῆς πόλεως μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ τὸ μητροπολιτικὸν μέγαρον.

Σήμερον, ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων Χρυσοφάκης μελετᾷ σοβαρῶς τὸ ζήτημα τῆς ὀργανώσεως τοῦ Ἱστορικοῦ Ἀρχείου ὡς ἰδίᾳ ὑπηρεσίας τῆς μητροπόλεως, ἔχων ὑπ' ὄψει του σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰς κρίσεις καὶ εἰσηγήσεις μου περὶ τῆς σημασίας, σκοπιμότητος καὶ ὀργανώσεως τούτου, κατόπιν διετοῦς ἐρεῦνης μου εἰς τὸ Ἀρχεῖον κατὰ τὰ ἔτη 1971-1972, μετὰ δηλαδὴ τὴν γενικὴν ταξινόμησιν τοῦ 1970, ἔνεκα τῆς ὁποίας ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπιστημονικὴ χρῆσις αὐτοῦ.

Συγκεκριμένως, εἰς τέσσαρας ἐπιστολάς μου πρὸς τὴν μητρόπολιν¹ ἔκαμνα τὴν διαπίστωσιν ὅτι τοῦτο εἶναι ὑψίστης ἱστορικῆς καὶ ἄκρως ἐθνικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς σημασίας διὰ τὴν Μακεδονίαν τοῦ 19ου αἰῶνος, καὶ ὅτι ἔνεκα τούτου καθίστατο ἐπιτακτικὴ ἡ λήψις μέτρων πρὸς πλήρη ὀργάνωσιν καὶ ἀξιοποίησιν τούτου διὰ τῆς ἐξευρέσεως εἰδικοῦ χώρου ἐγκαταστάσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ συντηρήσεως, ταξινόμησεως, καταγραφῆς καὶ ἀσφαλείας τούτου, διὰ νὰ τεθῆ κατόπιν εἰς τὴν διάθεσιν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων. Ἀξίζει ἐν προκειμένῳ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός, τὸ ὅποιον ἐπεσήμανα καὶ εἰς τὴν ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1973 ἐπιστολήν μου, ὅτι πρὸ ἐτῶν τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῶν Σκοπίων ἔχει ἤδη ἐπιδοθῆ εἰς τὴν συλλογὴν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν ἀνὰ τὴν Βόρειον Μακεδονίαν ἐγκαταπαρμένων ἀρχείων ἐκκλησιαστικοῦ περιεχομένου, ἰδίᾳ τῆς περιόδου τῆς Τουρκοκρατίας.

Τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον τῆς μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, ὀργανοῦμενον καταλλήλως, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποβῆ πόλος ἐλξεως ἀρχαιῶν μονάδων ἐκ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν Ἰδρυμάτων, παλαιῶν ἐνοριῶν τῆς μητροπολιτικῆς περιφέρειας Θεσσαλονίκης, ἀλλὰ καὶ ἐξ ἄλλων περιοχῶν τῆς Μακεδονίας. Ἡ εὐχὴ μας εἶναι, ὅπως ὁ παναγιώτατος μητροπολίτης Θεσσαλονίκης φέρῃ τὴν ἀπερὰ τὸ ἀξιόλογον τοῦτο ἔργον, λίαν ἐξυπηρετικὸν τῆς ἱστορικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς ἀληθείας τῆς μακεδονικῆς γῆς.

Ἰδρυμα Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΡΓΑ ΠΕΤΡΟΥ Ν. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Διορθώσεις καὶ προσθήκες)

Ὁ δημοσιευμένος πίνακας ἔργων τοῦ Π. Παπαγεωργίου στὸ 3ο παράρτημα τοῦ περιοδικοῦ «Μακεδονικά»² περιλαμβάνει: α. Τὰ 204 λήμματα, ποῦ δημοσίεψε ὁ Σ. Φάλης στὴν «Ἀθηνά», τόμ. 27 (1915), σελ. 190-201. β. Τὰ 15³ λήμματα τοῦ Διογ. Δέλλη, ποῦ δημοσίεψε ὁ Ἀλέξ. Λέτσας στὰ «Μακεδονικά», τόμ. 1 (1940), σελ. 536 καὶ γ. Τὰ 8 συμπληρωματικὰ λήμματα τοῦ Γ. Θεοχαρίδη.

Μερικὸς ἔλεγχος τῶν 227 συνολικῶν λημμάτων τοῦ παραρτήματος ἔδωσε τὶς ἐξῆς βασικῆς διορθώσεις.

1. Ἀπὸ 23 Μαΐου 1972, ἀπὸ 8 Φεβρουαρίου 1973, ἀπὸ 6 Σεπτεμβρίου 1974 καὶ ἀπὸ 19 Δεκεμβρίου 1975.

2. Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (*1859-†1914). Φιλολογικὸν μνημόσυνον ἐπὶ τῇ πεντηκοστῇ ἐπετείῳ ἀπὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ (Ἰανουάριος 1914-Ἰανουάριος 1964) ὀργανωθὲν ὑπὸ τῆς Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1964, σελ. 33-45.

3. Ὁ κατάλογος τοῦ Διογ. Δέλλη ἔχει 14 λήμματα. Τὸ 15ο προστέθηκε χωρὶς αὐξοῖνα ἀριθμὸ ἀπὸ τοὺς ἐκδότες τοῦ παραρτήματος (σ. 45), γιατί ἀναφερόταν μέσα στὸ κείμενο τοῦ Ἀλέξ. Λέτσα, Πέτρος Ν. Παπαγεωργίου (†1914), «Μακεδονικά», τ. 1 (1940), σ. 535.